

УДК 378.147:373.3

DOI <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2021.4.1.9>

О. С. ГАЛЮКА

*аспірантка кафедри початкової та дошкільної освіти,
Львівський національний університет імені Івана Франка,
м. Львів, Україна
Електронна пошта: olha.halyuka@lnu.edu.ua
<http://orcid.org/0000-0001-6257-6118>*

А. А. СОБЧУК

*аспірантка кафедри початкової та дошкільної освіти,
Львівський національний університет імені Івана Франка,
м. Львів, Україна
Електронна пошта: anna.sobchuk@lnu.edu.ua
<http://orcid.org/0000-0001-9278-9958>*

СОЦІАЛЬНА МОБІЛЬНІСТЬ УЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

У статті висвітлено особливості формування соціальної мобільності вчителів в умовах інклюзивного освітнього простору початкової школи. Теоретично обґрунтовано здатність педагога до гнучкого переміщення між двома середовищами: загальноосвітнім та інклюзивним. Здійснено детальний аналіз базових нормативних документів впровадження інклюзивної освіти, зокрема Саламанської декларації та законодавчої бази України з питань включення дітей з особливими освітніми потребами в загальноосвітній простір. З'ясовано зміст поняття «інклюзивна освіта», означено специфічні принципи навчання, виховання й розвитку дітей з ООП в інклюзивному середовищі. Зазначено, що Саламанська декларація – базовий конституційний документ, який регламентує права осіб з особливими освітніми потребами на навчання. На основі теоретичного аналізу дефініції «соціальна мобільність» авторами сформульовано визначення поняття «соціальна мобільність вчителя початкової школи». Окреслено зміст обов'язків і завдань вчителя початкової школи та асистента вчителя в інклюзивному класі. Дослідницями з'ясовано умови формування соціальної мобільності крізь призму функціонування вчителя в інклюзивному середовищі початкової школи. Виокремлено та охарактеризовано особливості формування соціальної мобільності вчителя початкової школи в умовах інклюзії, серед яких – зміна психології особистісного ставлення до роботи в інклюзивному середовищі, прийняття та усвідомлення освітньої парадигми інклюзивного навчання, впровадження нових способів організації освітнього процесу, опанування сучасних інноваційних методів навчання учнів початкової школи в інклюзивному класі.

Ключові слова: асистент вчителя, вчитель початкової школи, дитина з особливими освітніми потребами, інклюзивна освіта, соціальна мобільність.

Постановка проблеми. У сучасних умовах диверсифікації освітніх тенденцій на особливу увагу заслуговує пошук оптимальних шляхів забезпечення рівного доступу кожної дитини до якісної освіти, з огляду на індивідуальні особливості та потреби. Відповідно до реалізації концепції Нової української школи пріоритетне значення надано принципу гуманізму, який передбачає активізацію та стандартизацію інклюзивної освіти. У цьому ракурсі гостро постає проблема професійної підготовки соціально мобільних педагогів, зокрема вчителів початкової школи, готових до функціонування в умовах інклюзії. Соціальна мобіль-

ність такого педагогічного працівника полягає у вмінні гнучко та адаптивно переміщуватися з одного середовища навчання (загальноосвітнього) в інше (інклюзивне).

Аналіз попередніх досліджень. Проблема розвитку інклюзивної освіти стала предметом дослідження таких науковців, як М. Бевзюк, І. Білозерська, І. Демченко, А. Колупасва, З. Ленів, Л. Савчук, О. Таранченко та ін. Окремі аспекти підготовки вчителя до роботи в умовах інклюзивного середовища відображені в наукових пошуках О. Акімової, В. Бондаря, О. Будник, І. Зверевої, А. Капської, Г. Пономарьової, І. Садової, С. Харченка. Проте досі не знайшла

свого відображення в дослідженнях проблема формування соціальної мобільності вчителів початкової школи в умовах інклюзивної освіти.

Мета статті – проаналізувати теоретико-методичні та нормативно-правові аспекти впровадження інклюзії в освітній простір, висвітлити особливості формування соціальної мобільності вчителів початкової школи в умовах інклюзивної освіти.

Виклад основного матеріалу.

1. Аналіз нормативних документів інклюзивної освіти

Важливу роль в активізації процесів, спрямованих на впровадження інклюзивної освіти, відіграла «Всесвітня конференція за освітою осіб з особливими потребами: доступ та якість» (Саламанка, Іспанія, 7–10 червня 1994 року) і прийнята на ній «Декларація про принципи, політику та практичну діяльність у сфері освіти осіб з особливими потребами» [The Salamanca Statement and Framework]. У центрі уваги учасників була проблема залучення осіб з особливими потребами до загальної системи навчання і виховання для здобуття ними повноцінної освіти й подальшої успішної інтеграції до суспільних інститутів. Учасники конференції закликали всі країни прийняти у формі закону чи політичної декларації принцип інклюзивної освіти, який передбачає, що «всі діти вступають до звичайних шкіл, якщо немає серйозних причин, які змушують вчинити інакше» [The Salamanca Statement and Framework].

Для формування єдиного розуміння поняття «інклюзивна освіта» в глобалізаційно-освітньому сенсі учасники конференції запропонували таке визначення: інклюзивна освіта – це система освітніх послуг, які базуються на принципі забезпечення основного права дітей на освіту та права навчатися за місцем проживання, що передбачає навчання в умовах закладу загальної середньої освіти. У декларації зазначено, що з метою забезпечення рівного доступу до якісної освіти інклюзивні освітні заклади мають адаптувати навчальні програми та плани, методи та форми навчання, наявні ресурси, а також шляхи взаємодії з громадою до індивідуальних освітніх запитів дітей з особливими освітніми потребами (ООП) [The Salamanca Statement and Framework].

У підсумковій резолюції конференції для реалізації положень прийнятої декларації запропоновано низку заходів, зокрема:

- вивчати досвід країн, де функціонує інклюзивне навчання, й обмінюватись результатами своєї роботи;

- створювати механізми організації системи інклюзивного навчання на основі децентралізації та широкої участі в плануванні моніторингу й оцінюванні результатів впровадження інклюзивної форми освіти;

- заохочувати, підтримувати та полегшувати участь батьків, громад і організацій, що сприятиме задоволенню спеціальних потреб дітей з фізичними та розумовими порушеннями в процесі планування і прийняття відповідних рішень;

- докладати якомога більше зусиль для задоволення спеціальних освітніх потреб дітей і підлітків через розроблення напрямів, що стосуються професійних стратегій інклюзивного навчання;

- розробити програму підготовки вчителів та обміну ними досвіду роботи в інклюзивних школах;

- реалізувати право батьків впливати на вибір форм корекційно-розвивальної роботи з їхніми дітьми;

- забезпечити комфортну адаптацію змісту навчання таким чином, щоб освітній процес в інклюзивній школі не мав стандартів і рамок, а діти не відчували суттєвої різниці між навчальною програмою за типовим розвитком та програмою для навчання дітей з ООП [The Salamanca Statement and Framework].

Аналіз цих положень дає підстави для висновку, що інклюзивне навчання передбачає реалізацію особистісно-орієнтованої технології, в основу якої покладено індивідуальний підхід до кожної дитини з урахуванням її особистісних рис – здібностей, особливостей фізичного й розумового розвитку, типу темпераменту, сімейної культури тощо. Окрім того, впровадження інклюзивної освіти стало ефективним способом боротьби з дискримінаційними поглядами, визначальною ланкою у створенні сприятливої атмосфери в соціумі. На нашу думку, в перспективі інклюзивна освіта стане основою для побудови інклюзивного суспільства та забезпечення освіти для всіх на гуманістичних рівноправних засадах.

Активізація законотворчої діяльності в Україні у сфері регламентації надання освітніх, медичних, соціальних послуг особам з ООП почалася у 2000-х роках. Це позначилось ухваленням низки законів, зокрема: «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» (2000), «Про охорону дитинства» (2001) «Про соціальні послуги» (2003), «Про реабілітацію інвалідів в Україні» (2005). Наприклад, у Законі України «Про реабілітацію інвалідів в Україні» [Закон України 2005] уперше офіційно визнано психолого-педагогічний супровід як необхідну умову успішної інтеграції в соціум дитини з ООП, а також необхідність соціального, педагогічного й психологічного патронажу за місцем проживання.

Інклюзивне навчання дітей з ООП регулюється також указами Президента України, постановами Кабінету Міністрів України та державними програмами. Зокрема, в Національній доктрині розвитку освіти (2001) задекларовано рівний доступ до якісної освіти дітей з особливими потребами шляхом їх інтегрування в загальноосвітній простір [Національна доктрина 2021]. Постановою Кабміну України № 1545 від 12.10.2000 р. схвалено Концепцію ранньої соціальної реабілітації дітей-інвалідів [Концепція 2000], в якій визначено, що на зміну «ізолюваному інтернатному вихованню дітей-інвалідів має прийти інтегроване навчання й виховання», а серед шляхів і напрямів реабілітації вказано «перебування дитини-інваліда в дитячому колективі без ізоляції від суспільства (як це відбувається в закритих інтернатних установах), в умовах звичайного середовища» та «поступове інтегрування дітей-інвалідів до дитячих закладів дошкільної та загальної середньої освіти» [Концепція 2000].

Оскільки, згідно із Саламанською декларацією, обов'язковою умовою для інклюзивної освіти є розроблення спеціальних систем навчання та виховання, а також створення спеціальних умов, що спрямовані на задоволення освітніх потреб дітей [The Salamanka Statement and Framework], в 2004 році в Україні було розроблено Державний стандарт загальної початкової освіти дітей з особливостями фізичного та/або психічного розвитку [Державний стандарт 2004]. Цей комплексний нормативний документ охоплює зміст освітніх галузей та базовий

навчальний план, обов'язковий для всіх типів спеціальних закладів, незалежно від їхньої приналежності (державних, комунальних, приватних, благодійних) та типу. Згідно з цим документом, у базовому навчальному плані виділено три види обов'язкових навчальних занять: заняття, що становлять основу загальної середньої освіти і містять компенсаторно-корекційний блок; індивідуальні та групові корекційні заняття; заняття за вибором учнів.

Введення Державного стандарту спеціальної початкової освіти в дію зумовило необхідність оновлення змісту освіти, що призвело до розроблення навчальних програм, оригінальних підручників і дидактичних посібників для початкової ланки всіх типів спеціальних закладів. Також цей документ актуалізував необхідність перегляду системи контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів на основі специфічних принципів навчання, виховання і розвитку, якими керується сучасна спеціальна школа:

- пропедевтична та корекційно-компенсаторна спрямованість;
- диференціація та індивідуалізація рівнів науковості;
- єдність навчання і розвитку;
- врахування рівня досягнень, а не ступеня невдач учня;
- єдність загальних вимог до знань, вмінь і навичок з одночасним врахуванням індивідуальності учня [Державний стандарт 2001].

У 2017 р. в Україні прийнято Закон «Про освіту» [Закон України 2017], в якому визначено концептуальні засади розвитку інклюзивної освіти, зокрема зазначено: «Держава створює умови для здобуття освіти особами з особливими освітніми потребами з урахуванням індивідуальних потреб, можливостей, здібностей та інтересів, а також забезпечує виявлення та усунення факторів, що перешкоджають реалізації прав і задоволенню потреб таких осіб у сфері освіти».

У Законі України «Про повну загальну середню освіту» (2020) задекларовано, що інклюзивне навчання здобувачів освіти розглядається як система освітніх послуг, гарантованих державою, що базується на принципах недискримінації, врахування багатоманітності людини, ефективного залучення та включення

до освітнього процесу всіх його учасників [Закон України 2020]. Варто наголосити, що це визначення, як і багато інших у міжнародних і державних документах, спирається на положення Саламанської декларації, які стали засадничими для організації інклюзивного навчання.

2. Формування соціальної мобільності вчителя в умовах інклюзивної освіти

Одним із першочергових завдань сучасної початкової школи в середовищі інклюзивної освіти є створення безпечних та комфортних умов для навчання та розвитку дитини з ООП. Головне завдання вчителя – забезпечити ці умови з урахуванням індивідуальних особливостей психофізичного розвитку «особливої» дитини.

З метою забезпечення ефективності освітнього процесу для учнів з ООП створюється команда психолого-педагогічного супроводу (КППС), до складу якої, окрім учителя початкової школи, входить директор або заступник директора закладу освіти, асистент вчителя, практичний психолог, соціальний педагог, учитель-дефектолог, учитель-реабілітолог та батьки. Проте чи не найбільшу роль у навчанні та розвитку такої дитини відіграє саме вчитель (класний керівник), обов'язками якого є:

- участь у підготовці індивідуального навчального плану дитини з ООП;
- забезпечення освітнього процесу дитини з ООП з урахуванням особливостей індивідуальної програми розвитку (ІПР);
- інформування учасників КППС про особливості навчально-пізнавальної діяльності, сильні сторони, потреби дитини з ООП, а також результати виконання нею навчальної програми;
- створення належного мікроклімату в колективі (класі) з метою профілактики булінгу, формування толерантності й поваги;
- визначення рівня та досягнення кінцевих цілей навчання, передбачених ІПР;

– надання інформації батькам про стан засвоєння навчальної програми дитиною з ООП [Порошенко 2019 : 118].

Погоджуємось із З. Шевців, яка заперечує факт перекладання професійних обов'язків учителів початкової школи на іншу особу, навіть уповноважену на це державою, зокрема на асистента вчителя чи іншого члена команди професіоналів закладу загальної середньої освіти. Вони можуть лише делегувати «специфічні й окремі аспекти навчальної діяльності» асистентам учителів за умови, що вчитель контролює цю діяльність та керує нею [Шевців 2017 : 110]

Основне завдання асистента вчителя – допомога вчителю педагогу в забезпеченні особистісно зорієнтованого, індивідуального підходу в освітньому процесі, зокрема у створенні індивідуальної програми розвитку для дитини з ООП [Інклюзивне навчання].

У таблиці 1 представлено обов'язки вчителя початкової школи та його асистента, а також виокремлено дії, які мають виконуватися спільно обома учасниками педагогічного впливу безпосередньо у співпраці та партнерстві, з огляду на умови інклюзивного класу.

В умовах інклюзивного навчання вчителю початкової школи необхідно компетентно функціонувати у двох освітніх середовищах одночасно: загальноосвітньому та інклюзивному. Педагог має гнучко співпрацювати і з групою учнів (класом), і з окремою дитиною, враховуючи індивідуальні особливості та потреби. Окрім цього, важливо інтегрувати всіх учнів у єдиний освітній простір, побудований на принципах взаємодопомоги, підтримки і толерантності. Якщо ця умова виконується, то можемо говорити про соціальну мобільність вчителя початкової школи.

Соціальна мобільність, на думку А. Ярцева, – це процес переміщення індивіда в соціальному

Таблиця 1

Обов'язки вчителя та асистента в інклюзивному класі початкової школи

Обов'язки учителя	Спільні дії	Обов'язки асистента вчителя
<ul style="list-style-type: none"> – складати плани уроків та проводити заняття; – контролювати навчання учнів та допомагати їм; – надавати матеріали асистентові вчителя. 	<ul style="list-style-type: none"> – обговорювати та прогнозувати очікувані результати; – обговорювати окремі стратегії, методи, результати; – вносити необхідні зміни (адаптації/модифікації, доповнення) до планів уроків. 	<ul style="list-style-type: none"> – докладніше пояснювати елементи уроку тим учням, у яких виникають труднощі; – контролювати виконання вправ на закріплення; – контролювати процес, вести записи, надавати інформацію учителям.

просторі, яке приводить до зміни місця і статусу людини в структурі суспільства [Ярцев 2009 : 106].

І. Шпекторенко розуміє соціальну мобільність як якість, процес і результат, критерій оцінювання будь-якого переходу індивіда або соціального об'єкта (цінності), тобто всього того, що створено або модифіковано людською діяльністю, з однієї соціальної позиції в іншу [Шпекторенко].

На нашу думку, соціальна мобільність, – це здатність особистості, зокрема вчителя початкової школи, гнучко підлаштовуватись під умови середовища, адаптивно та максимально комфортно здійснювати соціальні зміни позицій, переходити з одного соціального статусу (вчитель – робота з класом) в інший (асистент вчителя – дитина з ООП).

Сучасні реалії інклюзивної освіти показують, що не завжди в класі чи школі є відповідальні особи, які працюють на посаді асистента вчителя. У таких випадках часто з дитиною зобов'язуються працювати батьки, родичі чи уповноважені ними, які не мають педагогічної освіти, але можуть виконувати роль асистента дитини. Такий працівник не втручається в освітній процес, він може бути присутній під час уроків та позакласної роботи, допомагати в пересуванні, відвідуванні туалету, переодяганні, харчуванні дитини в школі тощо.

Зважаючи на такі умови, можемо стверджувати, що «левоу» частку навчання дитини з ООП на себе бере саме вчитель початкової школи.

Спираючись на дослідження З. Шевців, сформулюємо та охарактеризуємо особливості формування соціальної мобільності вчителя початкової школи в умовах інклюзії:

– *зміна психології особистісного ставлення до роботи в інклюзивному середовищі* (професійна впевненість, витримка та готовність педагога, усунення психологічних бар'єрів і руйнування стереотипів щодо навчання та розвитку дітей з ООП);

– *прийняття і усвідомлення освітньої парадигми інклюзивного навчання* (глибоке розуміння принципів інклюзії як нової освітньої траєкторії, залучення дітей у середовище загальної освіти, адаптуючи їх до стандартної моделі навчання);

– *провадження нових способів організації освітнього процесу* (підготовка навчально-методичного забезпечення, участь у розробці індивідуальної програми розвитку та індивідуального навчального плану, адаптація та модифікація змісту навчального матеріалу, базових навчальних планів, програм, методичних рекомендацій, конспектів уроків тощо);

– *опанування сучасних інноваційних методів навчання учнів початкової школи в інклюзивному класі* (методики та технології диференційованого й особистісно орієнтованого навчання).

Висновки. Отже, інклюзивна освіта як новий вектор едукативних трансформацій функціонує на демократичних та гуманістичних засадах включення дітей з особливими потребами в загальноосвітній простір, а також забезпечує безперешкодний рівноправний доступ до навчання й розвитку всіх здобувачів освіти. Таким чином, на підставі проведеного теоретико-методичного аналізу можемо констатувати важливість підготовки майбутнього вчителя початкової школи до роботи в умовах інклюзивного середовища. Для цього, на нашу думку, необхідно, сформувати в такого педагога здатність до соціальної мобільності, яка полягає у швидкому і адаптивному переході від однієї соціальної групи (умов середовища) до іншої. При цьому змінюється соціальний статус та обов'язки педагога, у нашому випадку – це роль асистента вчителя.

Подальших досліджень в означеному науковому напрямі потребує практична складова частина формування соціальної мобільності педагога, зокрема розробка навчально-методичного комплексу професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Державний стандарт загальної початкової освіти дітей з особливостями фізичного та/або психічного розвитку : Постанова Кабінету Міністрів України від 05.07.2004 р. № 848. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/848-2004-%D0%BF> (дата звернення: 07.11.2021).
2. Інклюзивне навчання в закладах загальної середньої освіти: керівництво для тренерів : навчально-методичний посібник. URL: http://posibnyk.nus.org.ua/wp-content/uploads/HANDOUT-for-trainers_TOT-Sept-2018_corrected-final1-new.pdf (дата звернення: 07.11.2021).

3. Концепція ранньої соціальної реабілітації дітей-інвалідів : Постанова Кабінету Міністрів України від 12.10.2000 р. № 1545. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1545-2000-%D0%BF> (дата звернення: 07.11.2021).
4. Порошенко М. А. Інклюзивна освіта : навчальний посібник. Київ : Агентство «Україна», 2019. 300 с.
5. Про національну доктрину розвитку освіти : Указ Президента України від 17.04.2002 р. № 347/2002. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/347/2002> (дата звернення: 07.11.2021).
6. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-19. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 07.11.2021).
7. Про повну загальну середню освіту : Закон України від 01.05.2021 р. № 463-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (дата звернення: 07.11.2021).
8. Про реабілітацію інвалідів в Україні : Закон України від 09.12.2015 р. № 2961-15. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2961-15> (дата звернення: 07.11.2021).
9. Шевців З. Професійна підготовка майбутніх учителів початкової школи до роботи в інклюзивному середовищі загальноосвітнього навчального закладу : монографія. Київ : «Центр учбової літератури», 2017. 384 с.
10. Шпекторенко І. Види мобільності індивіда. URL: <http://uchni.com.ua/kultura/5031/index.html> (дата звернення: 07.11.2021).
11. Ярцев А. Генезис развития социально-профессиональной мобильности будущего педагога. Вестник КГУ им. Н.А. Некрасова. Т. 15: Педагогика. Психология. Социальная работа. Ювенология. Социокинетика. 2009. № 4. С. 105–108.
12. The Salamanka Statement and Framework for Action on Special Needs Education, Paris: UNESCO. U. S. Department of Education (1998). URL: <https://www.european-agency.org/sites/default/files/salamanca-statement-and-framework.pdf> (дата звернення: 07.11.2021).

REFERENCES

1. Derzhavnyi standart zahalnoi pochatkovoї osvity ditei z osoblyvostiamy fizychnoho ta/abo psykhychnoho rozvytku: postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 05.07.2004 r. № 848 [State standard of general primary education of children with peculiarities of physical and / or mental development: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No 848 dated 05.07.2004]. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/848-2004-%D0%BF> (last accessed 07.11.2021) [in Ukrainian].
2. Inkluzivne navchannia v zakladakh zahalnoi serednoi osvity: kerivnytstvo dlia treneriv: navchalno-metodychnyi posibnyk [Inclusive education in general secondary education: a guide for trainers: a textbook]. Retrieved from http://posibnyk.nus.org.ua/wpcontent/uploads/HANDOUT-for-trainers_TOT-Sept-2018_corrected-final1-new.pdf (last accessed 07.11.2021) [in Ukrainian].
3. Kontsepsiia rannoї sotsialnoi rehabilitatsii ditei-invalidiv : postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 12.10.2000 r. № 1545 [The concept of early social rehabilitation of children with disabilities: the resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No 1545 dated 12.10.2000]. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1545-2000-%D0%BF> (last accessed 07.11.2021) [in Ukrainian].
4. Poroshenko, M. (2019). Inkluzivna osvita: navchalnyi posibnyk. [Inclusive education: a textbook]. Kyiv: Ahentstvo «Ukraina» [in Ukrainian].
5. Pro natsionalnu doktrynu rozvytku osvity : Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 17.04.2002 № 347/2002. (2002). [About national doctrine of education development: Decree of the President of Ukraine No 347/2002 dated 17.04.2002]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2002> (last accessed 07.11.2021) [in Ukrainian].
6. Pro osvitu : Zakon Ukrainy vid 05.09.2017 № 2145-19 [About education: the law of Ukraine No 2145-19 dated 05.09.2017]. Retrieved from <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (last accessed 07.11.2021) [in Ukrainian].
7. Pro povnu zahalnu seredniu osvitu : Zakon Ukrainy vid 01.05.2021 № 463-IX [About complete general secondary education: the law of Ukraine No 463-IX dated 01.05.2021]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (last accessed 07.11.2021) [in Ukrainian].
8. Pro rehabilitatsiiu invalidiv v Ukraini : Zakon Ukrainy vid 09.12.2015 № 2961-15 [About the rehabilitation of the disabled in Ukraine: the law of Ukraine No 2961 15 dated 09.12.2015]. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2961-15> (last accessed 07.11.2021) [in Ukrainian].
9. Shevtsiv, Z. (2017). Profesiina pidhotovka maibutnix uchyteliv pochatkovoї shkoly do roboty v inkluzivnomu seredovyshchi zahalnoosvitnoho navchalnoho zakladu: monohrafiia [Professional training of future primary school teachers to work in an inclusive environment of secondary school: monograph]. Kyiv: «Tsentr uchbovoi literatury» [in Ukrainian].
10. Shpektorenko, I. (2013). Vydy mobilnosti indyvida [Types of mobility of the individual]. Retrieved from <http://uchni.com.ua/kultura/5031/index.html> (last accessed 07.11.2021) [in Ukrainian].
11. Iartsev, A. (2009). Henezys rozvytyia sotsyalno-professionalnoi mobylnosti budushchoho pedahoha [Genesis of development of social and professional mobility of the future teacher]. *Vestnyk KHU im. N.A. Nekrasova – Bulletin of*

KSU named after Nekrasov N.A. Т. 15: Pedahohyka. Psykholohyia. Sotsyalnaia rabota. Yuvenolohyia. Cotsyokynetyka. No 4. 105–108 (last accessed 07.11.2021) [in Russian].

12. The Salamanca Statement and Framework for Action on Special Needs Education, Paris: UNESCO. U. S. Department of Education (1998). Retrieved from <https://www.european-agency.org/sites/default/files/salamanca-statement-and-framework.pdf> (last accessed 07.11.2021) [in English].

O. S. HALIUKA

*Postgraduate Student at the Department of Primary and Preschool Education,
Ivan Franko National University of Lviv,*

Lviv, Ukraine

E-mail: olha.halyuka@lnu.edu.ua

orcid.org/0000-0001-6257-6118

A. A. SOBCHUK

*Postgraduate Student at the Department of Primary and Preschool Education,
Ivan Franko National University of Lviv,*

Lviv, Ukraine

E-mail: anna.sobchuk@lnu.edu.ua

orcid.org/0000-0001-9278-9958

SOCIAL MOBILITY OF PRIMARY SCHOOL TEACHER IN CONDITIONS OF INCLUSIVE EDUCATION

The article highlights the peculiarities of the teachers social mobility formation in an inclusive educational space of primary school. The teacher's ability to move flexibly between two environments: general education and inclusive is theoretically substantiated.

A detailed analysis of the basic normative documents for the implementation of inclusive education, in particular the Salamanca Declaration and the legal framework of Ukraine on the inclusion of children with SEN in the general education space. The meaning of the concept of "inclusive education" is clarified, specific principles of education, upbringing and development of children with SEN in an inclusive environment are defined. It is recognized that the Salamanca Declaration is a basic constitutional document that regulates the rights of persons with special educational needs to study.

Based on the theoretical analysis of the definition of "social mobility", the authors formulate the definition of «social mobility of primary school teachers». The content of the responsibilities and tasks of a primary school teacher and an assistant teacher in an inclusive classroom is defined. Researchers have clarified the conditions for the formation of social mobility through the prism of the functioning of the teacher in an inclusive environment of primary school. In particular, the peculiarities of the formation of primary school teachers social mobility in the conditions of inclusion are singled out and characterized, among which: change of psychology of personal attitude to work in an inclusive environment; acceptance and awareness of the educational paradigm of inclusive education; introduction of new ways of organizing the educational process; mastering modern innovative methods of teaching primary school students in an inclusive classroom.

Key words: child with special educational needs, inclusive education, primary school teacher, social mobility, teacher's assistant.